

Nr 52.

Av herr **Nilsson, Petrus, m. fl.**, *angående förlängning av glid-
tullsystemet beträffande brödsäd m. m.*

Till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden den 2 augusti 1919 erinrade dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet Alfred Petersson om att han, jämlikt nådigt bemyndigande, tillkallat nio sakkunniga personer för att skyndsamt verkställa utredning och avgiva förslag angående bl. a. avvecklingen av den statliga spannmålsregleringen och därmed sammanhängande förhållanden. De sakkunniga hade funnit klokheten bjuda att tillse, att den inhemska brödsädsodlingen, i varje fall under de närmaste åren, upprätthölles i sådan omfattning, att den kunde fylla landets minimibehov. Efter att hava avisat tanken på en fortsatt tillämpning av minimipris efter den 31 maj 1920 ävensom likaledes former för statens eget utövande av spannmåls-handeln eller en statlig kontroll över denna, under anförande bland annat att en tillfredsställande prövning av frågan om ett dylikt förststatligande krävde utredningar och förarbeten av synnerligen ingående och tidskrävande art, anförde de sakkunniga, på tal om återgång till fasta tullsatser omedelbart efter minimiprisens upphörande, att dylika tullsatser under de osäkra förhållanden, som syntes möta, antingen kunde bli alltför låga för att ge den inhemska odlingen det avsedda skyddet eller ock, vid en motsatt utveckling av världsmarknadsläget, högre än omständigheterna krävde. De erforderliga åtgärderna för brödsädsproduktionens tryggnad borde syfta på att garantera ett skydd för det fall, att priset för importerad spannmål bleve osedvanligt starkt. Detta hade de sakkunniga funnit kunna ske medelst ett system av glidtullar för tiden 1 juni 1920—31 maj 1922. Det hela finge enligt de sakkunnigas mening betraktas som ett provisorium i avvaktan på definitiv reglering med anledning av blivande förslag från 1919 års tull- och traktatkommitté.

Folkhushållningskommissionen, lantbruksstyrelsen och generaltull-
Bihang till riksdagens protokoll 1922. 3 saml. 17 häft. (Nr 52—54.)

styrelsen hade avgivit utlåtanden över de sakkunnigas betänkande, varvid lantbruksstyrelsen bland annat anförde, att giltighetstiden för det förordade provisoriet med glidtullar icke syntes styrelsen behöva eller böra utsträckas utöver den av de sakkunniga föreslagna, då inom nämnda tid de närmare utredningar borde kunna föreligga, vilka vore att förvänta från den av Kungl. Maj:t tillsatta tull- och traktatkommittén och som vore oundgängligen nödvändiga för att kunna bedöma lämpligaste sättet för den slutgiltiga lösningen av förevarande för vårt lands samtliga samhällslager synnerligen viktiga fråga.

Departementschefen, statsrådet Petersson, anförde härefter för egen del bland annat, att de sakkunniga enligt hans mening framlagt övertygande skäl för att den inhemska brödsädsodlingen icke borde under den närmaste tiden efter sagda dag lämnas utan visst skydd mot de rubbningar, som eljest kunde inträffa. Sedan betänkandets avgivande, tillade departementschefen, hade icke de internationella förhållandena på det handelspolitiska området ännu så stadgat sig, att man kunde någorlunda säkert förutse, hur den framtida utvecklingen komme att gestalta sig. I varje fall föreläge den möjligheten, att övergångsåren bleve särskilt brydsamma, och redan denna risk syntes honom påkalla förebyggande åtgärder från statsmakternas sida. Departementschefen fann vidare det föreslagna systemet med glidtullar hava mycket, som talade för sig; givetvis kunde, som de sakkunniga ock framhållit, vissa anmärkningar göras mot ett dylikt system, men departementschefen ansåge icke att de invändningar, som kunde göras mot själva systemet som sådant, vore så tungt vägande, att de nu finge tillmätas avgörande betydelse. Med viss modifikation ansåge sig departementschefen kunna ansluta sig till de sakkunnigas förslag till glidande tullsatser för spannmål under tiden från och med den 1 juni 1920 till och med den 31 maj 1922, men ville samtidigt framhålla, att därmed icke fastsloges någon viss uppfattning rörande vårt lands framtida politik på detta område. De åtgärder, som nu måtte ifrågakomma, förklarade departementschefen, avsåge endast ett provisorium för övergångsåren närmast efter världskriget och borde på intet sätt utöva prejudicerande verkan för framtiden och detta desto mindre, som hithörande frågor blivit hänskjutna till noggrann och allsidig utredning av den arbetande tull- och traktatkommittén.

Av vad här anförts framgår till en början, att, ehuru väl såväl de omförmälda sakkunniga som lantbruksstyrelsen och dåvarande jordbruksministern uttryckligen betonade den provisoriska karaktären av det glidtullsystem med avseende å vissa slag av spannmål, som med

vissa under mellantiden vidtagna ändringar varit gällande sedan den 1 juni 1920 och vars giltighetstid, därest beslut i annan riktning icke fattas, utgår den 31 nästkommande maj, och ehuruval även riksdagen i detta hänseende såväl år 1919 som år 1921 torde hava varit av samma uppfattning, anordningens angivna karaktär av provisorium byggde på tvenne förutsättningar, nämligen dels de osäkra handelspolitiska förhållandena i världen och ej minst de osäkra förhållandena på världsmarknaden för brödsäd under den beräknade övergångstiden efter världskrigets slut, dels även behovet av att inhämta resultatet av den i början av år 1919 tillsatta tull- och traktatkommitténs utredning.

Det var helt naturligt, att dåvarande departementschefen i likhet med de av honom tillkallade sakkunniga och hörda myndigheter även som riksdagen i augusti 1919 hoppades på att de internationella förhållandena efter tre års förlopp skulle hava stabiliserat sig på ett sådant sätt, att det föreslagna provisoriet icke skulle behöva utsträckas längre än för tiden till och med den 31 maj 1922. Såsom allmänt är känt, har emellertid den faktiska utvecklingen i väsentliga hänseenden blivit en annan. De handelspolitiska förhållandena i världen äro fortfarande i hög grad ovissa. Det östeuropeiska produktionsområdet för råg är för närvarande förvandlat till härden för en den svåraste hungersnöd, som världen skådat, den på de besegrade centralmakterna lagda skadeståndsbördan m. fl. förhållanden bidraga alltjämt till upprätthållandet av stor oklarhet rörande den närmaste framtidens ekonomiska utveckling i Europa, och icke ens den för den internationella handeln så betydelsefulla frågan om valutornas stabilisering i Europas olika länder har, då detta skrives, ryckt avsevärt närmare sin lösning. Den ekonomiska politiken i Nordamerikas Förenta Stater vilar numera på grundsatser, som i åtskilliga hänseenden skilja sig från dem, som voro bestämmande i augusti 1919 och i april 1921, då riksdagen senast behandlade föreliggande ärende, och man torde icke i nuvarande stund kunna med bestämdhet förut säga, huru Förenta Staternas spanmålsexportpolitik kommer att gestalta sig under senare delen av innevarande år.

Vidare tillkommer, att 1919 års tull- och traktatkommitté, vars utredningar av hithörande frågor av dåvarande departementschefen uttryckligen åberopades såsom en av grunderna för glidtulls-anordningens karaktär av provisorium för övergångsåren närmast efter världskriget och vars arbetsresultat borde avvaktas, innan en definitiv reglering av förevarande fråga komme att ske, ännu icke kunnat skrida till slutbehandlingen av det synnerligen omfångsrika utredningsmaterial, som för ändamålet införskaffats, och att det med säkerhet kan förutses, att sagda

kommittés betänkande angående jordbrukstullarna icke kan framläggas så tidigt, att det kan bliva föremål för behandling vid innevarande riksdag.

Då tidpunkten den 1 juni 1922, som givetvis icke kunde fixeras annat än efter nu angivna allmänna skäl och förväntningar, så vitt i nuvarande stund kan bedömas med åberopande av samma bärande skäl väl skulle kunna framflyttas ännu ett år, d. v. s. till den 1 juni 1923, saknas enligt vårt förmenande i vederbörande myndigheters yttranden eller förutsättningar vid tiden för glidtullsprovisoriets införande några skäl, som med fog kunna åberopas för att de s. k. övergångsåren skola anses taga sitt slut den 31 nästkommande maj. Givetvis har därmed icke sagts, att icke riksdagen innevarande år har fria händer att, oberoende av tidigare gjorda uttalanden eller intagna ståndpunkter, anordna skyddet för spannmålsodlingen för nästkommande produktionsår på sätt, som anses ändamålsenligast.

Såsom allmänt är känt, visade sig glidtullsystemet under hösten och vintern 1920—1921 vara till jämförelsevis ringa gagn för vårt lands brödsädsproducenter. Orsakerna till detta förhållande låge emellertid företrädesvis i vissa brister, som vidlådde glidtullsankningen, sådan denna var bestämd genom kungl. förordningen den 21 augusti 1919. I Kungl. Maj:ts proposition nr 81 till 1921 års riksdag föreslogs i anledning härav bland annat, att perioderna för importprisets beräkning skulle bestå av en kalendermånad, att vid tullsatsens fastställande avdrag från det inhemska normalpriset icke skulle ske samt att maximibegränsningen av tullsatsen, vilken tullsats alltjämt skulle utgå med halva skillnaden mellan det inhemska s. k. normalpriset och importpriset, icke skulle ifrågakomma, och dessa ändringar av glidtullsystemet blevo av riksdagen godkända.

Jämväl under sistlidna höst och innevarande vinter har det i rätt vidsträckta kretsar ansetts, att glidtullsankningens effektivitet såsom skyddsmedel för jordbruket varit ringa, och det har jämväl från en del håll gjorts gällande, att systemet som sådant skulle vara en huvudanledning till att förädlingsindustrin, d. v. s. kvarnarna, i avsevärt större utsträckning än avsikten var vid glidtullsystemets förbättring under sistförflutna år kunnat tillgodogöra sig det för producenterna avsedda skyddet.

I avseende härå må till en början erinras därom, att fjolårets veteskörd i Förenta Staterna var god samt i Kanada, Argentina och Australien riklig. Medan sålunda skörden i Förenta Staterna under tidsperioden 1909—1913 i medeltal uppgick till 186,889 tusentals deciton, var motsvarande siffra för år 1921 201,610. Siffran för Kanada var

för tidsperioden 1909—1913 i medeltal 53,648 och år 1921 80,121 tusentals deciton. Argentinas veteskörd, som under åren 1909—1913 i medeltal uppgick till 40,026 tusentals deciton, utgjorde december 1920—januari 1921 50,330 och för Australien voro motsvarande siffror 24,630 och 39,952 tusentals deciton. Såsom följd av dessa relativt rikliga skördar, men jämväl av världshushållets minskade köpkraft, voro priserna på den internationella vetemarknaden under fjolårets höst, liksom för övrigt priserna å de flesta övriga världsmarknadsartiklar, stadda i ett osedvanligt starkt sjunkande. Efterföljande tablå visar medelpriset för utländskt vete fritt banvagn i svensk importhamn, exklusive tull, i genomsnitt under de nedan angivna tidsperioderna:

1921 januari	40	kronor och	77	öre per 100 kilogram
februari	34	»	»	25 » » » »
mars	32	»	»	12 » » » »
15 mars—14 april	29	»	»	65 » » » »
16 april—15 maj	28	»	»	21 » » » »
16 maj—15 juni	31	»	»	97 » » » »
16 juni—15 juli	29	»	»	78 » » » »
16 juli—15 augusti	30	»	»	76 » » » »
16 augusti—15 september	28	»	»	49 » » » »
16 september—15 oktober	25	»	»	55 » » » »
16 oktober—15 november	21	»	»	58 » » » »
16 november—15 december	20	»	»	88 » » » »

Medan alltså det importerade vetet, fritt banvagn i svensk importhamn och exklusive tull, under tiden 16 juli—15 augusti noterades till 30 kronor och 76 öre per 100 kilogram, var noteringen under tiden 16 november—15 december 20 kronor och 88 öre per 100 kilogram, vilket innebär en sänkning med omkring en tredjedel. Det säger sig självt, att en glidtull, som utgår med halva skillnaden mellan det inhemska produktionspriset och importpriset, vid så starkt fallande världsmarknadspris icke kunnat hindra ett prisfall på den inhemska spannmålen: ett förhållande, som naturligtvis skulle hava bestått även med fast tull och som för övrigt varit förutsatt vid glidtullens bestämmande till halva skillnaden mellan sagda båda priser.

Den omständighet, som härnäst kommer i betraktande, är den osedvanligt rikliga inhemska svenska skörden under sistlidet år av såväl vete som råg. Den med vete besådda arealen uppgick år 1920 till närmare 146,000 hektar, rågarealen till närmare 370,000 hektar och den sammanlagda brödsädsarealen till över 515,000 hektar. Denna

sistnämnda siffra, liksom även siffran för vete, var en av de största, som hittills förekommit. Fjolårets skörd av höstvete uppgick enligt preliminära uppgifter till ej mindre än 25.80 deciton per hektar, mot en medeltalssiffra för åren 1912—1921 av 20.40 deciton per hektar, och motsvarande siffror för höstråg voro respektive 19.60 och 15.40 deciton per hektar. I anslutning härtill har fjolårets skörd av höstvete av statistiska centralbyrån uppskattats till 305,000 ton och av vårvete till 37,000 ton eller tillsammans 342,000 ton, vilken siffra är den högsta, som i vårt land någonsin förekommit. Det är uppenbart, att denna rikliga inhemska skörd varit en ytterligare bidragande orsak till fallet i priserna på den svenska brödsäden och att ett sådant prisfall skulle hava inträffat jämväl om i stället för glidtullsystem ett system med fasta tullsatser hade varit rådande.

Vid bedömande av frågan om fördelarna och olägenheterna av glidtullsystem vid jämförelse med system av fasta tullsatser må för övrigt till vad nu anförts läggas, att någon glidtull i själva verket icke utgått under tiden efter sistlidne september månads utgång. I sammanhang med det avtal mellan staten och den s. k. kvarnföreningen, varom strax omförmäles, maximerades nämligen glidtullen, såsom allmänt är känt, från och med oktober månads ingång till siffran 7 kronor och 20 öre per 100 kilogram, vilken siffra sedermera alltjämt utgjort tullens storlek.

Vad härefter angår den mycket omdebatterade frågan om kvarnindustriens utnyttjande av tullskyddet må följande tilläggas.

Genom avtal av den 30 september 1921 mellan staten och ett antal av den s. k. kvarnföreningens medlemmar förbundo sig dessa medlemmar av kvarnföreningen att under tiden 1 oktober 1921—1 juni 1922, under förutsättning av utbud från odlare, inköpa svenskt vete av fullt marknadsgill vara till en myckenhet, som med inräkning av samma kvarnars sammanlagda lager av svenskt vete sagda den 1 oktober motsvarade minst 70 procent av det under angivna tid vid deras förmalning sammanlagt förbrukade vete. Förbindelsen skulle gälla allenast under förutsättning, att ändring ej skedde i gällande glidtullsystem med den nyss omförmälda, samtidigt beslutade maximigränsen för tullsatserna och ej heller eljest förändringar av genomgripande natur från statsmakternas sida vidtogos beträffande de rådande förhållandena i fråga om kvarnhanteringen och mjölhandeln. Till belysande av innebörden av den förbindelse, vars fullgörande kvarnföreningens medlemmar härmed åtog sig, framhåller trustlagstiftningskommittén i sitt betänkande av den 21 december 1921 vissa betydelsefulla omständigheter. Enligt

vad från kvarnföreningens sida uppgivits kan den nuvarande vetemjölskonsumtionen uppskattas till omkring 14,000 ton per månad, vilket omräknat till spannmål efter ett utbyte av 70 procent utgör 20,000 ton vete eller för åtta månader tillsammans 160,000 ton vete. Härav skulle, enligt vad ovan framgår, enligt överenskommelsen 70 procent eller 112,000 ton utgöras av svenskt vete. Då emellertid kvarnarna enligt uppgift från kvarnföreningen den 1 sistlidne oktober lågo inne med ett lager av omkring 50,000 ton inhemskt vete, har överenskommelsens faktiska betydelse blivit att kvarnarna förbundit sig att under nämnda tid till den 1 nästkommande juni månad ytterligare inköpa 62,000 ton svenskt vete. Kvarnarna hava alltså enligt överenskommelsen icke förbundit sig att vid förmalningen inblanda 70 procent svenskt och 30 procent utländskt vete utan endast att verkställa inköp av svenskt vete under förusättning av utbud från odlare i förut angiven proportion till det utländska vete, som av dem förbrukas under tiden ifråga. Sammanställas dessa förhållanden med vad ovan anförts om den osedvanligt rika inhemska skörden, så torde härav framgå, att kvarnarna ägt vissa möjligheter att nedpressa priset å det svenska vetet till lägre belopp än vad som skulle kunna hava varit möjligt under normalt skördeår och med en för jordbruksnäringen mera tillfredsställande överenskommelse mellan staten och kvarnföreningen.

En ytterligare möjlighet till en sådan nedpressning av priserna på den svenska marknaden har legat i den ganska avsevärda importen till riket av ej endast omalet vete utan även, och detta sista bör särskilt uppmärksammas, vetemjöl. Importen av omalet vete under de elva månaderna januari—november 1921 uppgick till omkring 149,215 ton och importen av vetemjöl under samma månader till ej mindre än 24,767 ton. Att importen av omalet vete icke har hållit sig inom de gränser, som skulle hava varit förenliga med en sund inköpspolitik, torde vara för alla känt. Särskilt föranledde regeringens åtgärd att utsträcka tiden för tillämpningen av det fastställda inhemska normalpriset och bestämma spannmålstullen för juli månad till allenast 3 kronor och 86 öre per 100 kilogram, att importen under juli månad steg till ej mindre än 40,600 ton omalet vete, inköpt till då gällande jämförelsevis höga världsmarknadspriser och under förbiseende av möjligheten för det starka prisfall på världsmarknaden, som sedermera under hösten inträdde. Förlusten av den felslagna spekulationen i väntat högre pris, som tog sig uttryck i ifrågavarande stora import, hava kvarnföreningens medlemmar enligt mångas uppfattning sedermera övervätrat från sig själva på producenterna.

Utan att ytterligare ingå på nu berörda och härmed sammanhängande förhållanden torde sammanfattningsvis kunna sägas, att kvarnindustriens möjligheter att under innevarande produktionsår utnyttja även en betydande del av den för jordbruket avsedda skyddstullen icke haft sin grund i själva glidtullsystemet såsom sådant, utan i särskilda omständigheter, som under detta produktionsår varit rådande, samt i kvarnindustriens starka maktställning gentemot jordbrukarna. Det har emellertid mera sällan, om ens någonsin förekommit, att två rekordskördar av fjolårets omfattning följt efter varandra, det lärer vidare ingalunda vara omöjligt förebygga ett återupprepande av spekulationsinköp sådana som under sistlidne juli månad, vilka inköp i väsentlig mån voro föranledda av den dåvarande regeringens åtgärd att under juli månad åsätta en annan och lägre glidtull än som enligt förordningen den 20 april 1921 rätteligen bort utgå, och det borde slutligen ingalunda vara omöjligt att genom upptagande av förhandlingar mellan staten och kvarnföreningens medlemmar uppnå en överenskommelse för nästkommande produktionsår, som bättre än avtalet av den 30 september 1921 tillvaratager såväl producenternas som konsumenternas intressen.

Med hänsyn till dessa olika förhållanden kan enligt vår åsikt icke med fog påstås, att glidtullsystemet såsom sådant visat sig odugligt såsom skyddssystem för brödsädsodlingen under ännu rådande osäkra handelspolitiska förhållanden, och det torde med skäl kunna ifrågasättas, om icke en prolongation av det gällande glidtullsystemet under ytterligare ett år, d. v. s. till den 1 juni 1923, är en i såväl producenternas som konsumenternas intresse förmånligare utväg än en återgång från och med den 1 nästkommande juni till fasta tullsatser på relativt höga belopp.

För vår del finna vi också en sådan lösning vara den under förhandenvarande förhållanden mest lämpliga, varvid vi jämväl beaktat ovan anförda förhållanden, att tull- och traktatkommitténs utredningar rörande frågan om spannmålsskyddet ännu icke äro avslutade.

Med avseende å den s. k. produktionskostnadsformeln, varpå glidtullsystemet till en viss grad är byggt, dela vi givetvis nu liksom tidigare uppfattningen, att samma formel icke kan göra anspråk på att vara till alla delar exakt och tillfredsställande, men vi hålla i likhet med dåvarande jordbruksministern och riksdagen vid tiden för glidtullarnas införande före, att bristerna i formeln icke äro av natur, att glidtullsystemet av detta skäl bör förkastas. Beräkningen av gödselkostnaderna är visserligen väl teoretisk, och det hade varit önskvärt att en efter de praktiska förhållandena mera avpassad kalkyl på denna punkt

hade kunnat läggas till grund vid produktionskostnadernas beräkning, men den knappt tillmätta tiden och förslaget att prolongera glidtullsystemet under ytterligare endast ett år göra, att vi icke hemställa om någon ändring härutinnan. Emellertid anse vi riktigast, att vid beräkningen av produktionskostnaderna för 1922 års skörd, i stället för denna siffra av 19.60 deciton per hektar, som hittills använts och som lärer grunda sig på skördeavkastning per hektar i medeltal under åren 1904—1914, användas siffran 20.40 deciton per hektar, vilken utgör medelsiffran för hektarskörden under de senast förflutna tio åren 1912—1921. Härigenom komma produktionskostnaderna att minskas; men vi anse detta vara en ur rättvisans synpunkt lämplig ändring vid beräkningen.

Med anledning av vad sålunda anförts få vi härmed hemställa,

att riksdagen måtte besluta

att vid införsel till riket under tiden 1 juni 1922—31 maj 1923 av vete, råg eller korn skall, där det i enlighet med nedan meddelade bestämmelser för den tid, då införseln sker, beräknade importpriset för vete med en krona eller mera för 100 kilogram understiger det på sätt nedan sägs bestämda inhemska normalpriset för vete, utgå tull; och skall tullen motsvara halva skillnaden mellan nämnda normalpris och importpris;

att vid införseln till riket under samma tid av mjöl eller gryn av vete, råg eller korn samt vid införseln av malt eller av till tulltaxans rubrik 149 hänförligt bröd skall erläggas en tullsats, som utöver ett fast grundbelopp av 1 krona 50 öre utgör den för omålet vete samtidigt gällande tullsatsen, ökad med 35 procent, dock att tullsatsen icke må med mer än 75 procent överstiga samtidigt utgående glidtull å omalen spannmål; skolandet nu ifrågavarande tullsats uttryckas i jämnt femtal öre och vid behov avrundas till närmast högre femtal;

att förenämnda inhemska normalpris för vete skall för tiden 1 juni 1922—31 maj 1923 uträknas av lantbruksstyrelsen i enlighet med de grunder, som finnas angivna i den vid statsrådsprotokollet till proposition nr 2 den 2 augusti 1919 angående glidande tullsatser för vissa slag av spannmål m. m. fogade

bilagan nr 1, med den skillnad att i stället för en avkastning av 19.60 deciton per hektar skall räknas med en avkastning av 20.40 deciton per hektar; samt

att ovan omförmälda importpris skall för perioder om en kalendermånad, räknade från och med den 1 juni 1922, beräknas av kommerskollegium och avse medelpriset å utländskt vete, fritt banvagn i svensk importhamn.

Stockholm den 20 januari 1922.

Petrus Nilsson.

Karl Andersson.

*Joh. Johansson,
Friggeråker.*

Karl Olsson.

Ernst Svenson.

Oscar Ericson.

Anton Pettersson.

Per Gustafsson.

Albin Andersson.

Anders Elisson.

L. G. Bodin.

K. G. Westman.

Carl G. Schedin.

N. Gabrielsson.